

6. Царьов Д. О. Підготовка до професійної адаптації майбутніх правоохоронців у вищих навчальних закладах МВС України : монографія. Дніпропетровськ, 2016. 231 с.

7. Щербина В. А. Навчально-прикладна психофізична підготовка та здоров'я студентів : навч.-метод. посіб. Київ, 1998. 160 с.

Отримано 18.02.2020

УДК 355.233.2:159.9

Сергій Анатолійович ТУЗІКОВ,

*доцент кафедри фізики та радіоелектроніки
Харківського національного університету
Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба,
кандидат технічних наук, доцент;*

<https://orcid.org/0000-0001-5919-1137>;

Володимир Васильович БЕЛОУСОВ,

*доцент кафедри фізики та радіоелектроніки
Харківського національного університету
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба,
кандидат технічних наук, доцент;*

<https://orcid.org/0000-0003-2872-7933>;

Всеволод Сафонович ДЖУС,

*доцент кафедри фізики та радіоелектроніки
Харківського національного університету
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба;
кандидат технічних наук, доцент;*

<https://orcid.org/0000-0003-0094-6309>

ДЕЯКІ МЕТОДИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ КУРСАНТІВ (СЛУХАЧІВ) ЗВО ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Обґрунтовується, що в сучасних умовах серед виховних напрямів найбільш актуальними виступають морально-психологічне, патріотичне та громадянське виховання курсантів (слухачів) ЗВО, як стрижневі, основоположні, відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності та забезпечують розвиток їх почуттів як базової якості особистості. Розглядаються деякі методи морально-психологічного виховання курсантів (слухачів) ЗВО зі специфічними умовами навчання.

Виховна робота у ЗВО зі специфічними умовами навчання – це система організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, правових, культурно-просвітницьких та інших заходів, спрямованих на формування і розвиток у курсантів (слухачів) професійно

необхідних психологічних якостей і моральної самосвідомості, що має забезпечити високу готовність органів управління, підрозділів, зміцнення дисципліни та правопорядку, згуртування колективів.

За характером застосування й впливу на психіку курсантів (слухачів) методи морально-психологічного виховання можна поділити на вербальні, практичні та емоційно-вольової саморегуляції.

1. Вербальні методи морально-психологічного виховання. До них належать: переконання; навіювання; психологічна консультація. Головне їх призначення полягає в тому, щоб формувати правильне уявлення про необхідні зміни у психіці курсанта (слухача) і психології його колективу та викликати їх.

Переконання – основний метод морально-психологічного виховання, який забезпечує ефективність усіх інших методів, а також лежить в основі діяльності та поведінки курсанта (слухача). Переконаннями є такі знання, які для курсанта (слухача) мають особистісний смисл, тобто вони формують його свідомість і світогляд, регулюють світосприйняття і світорозуміння, звернене до його логіки, розуму та знаходиться у тісному зв'язку з його світоглядом, емоціями, почуттями та волею.

Навіювання – спрямоване до підсвідомості та почуттів курсанта (слухача), розраховане на некритичне сприйняття інформації та має на меті сформувати відповідні мотиви його поведінки та діяльності.

Навіювання закономірне психічне явище, що ґрунтується на особливій властивості курсанта (слухача) – *сугестивності* (нахил до навіювання), яка тією чи іншою мірою притаманна кожному курсанту (слухачу). Взагалі, сугестивність - це нормальна властивість психіки курсанта (слухача), але надмірна сугестивність, а особливо за критичних обставин, може викликати дезорганізацію поведінки та паніку, і тому є вкрай небажаною.

Характеристики сугестивності

Низька сугестивність	Висока сугестивність
Сильний тип нервової системи	Слабкий тип нервової системи
Швидкий темп психічної діяльності	Повільний темп психічної діяльності
Інтроверт	Екстраверт
Скептичний	Довірливий
Спокійний	Тривожний
Упертий	Податливий
Високий рівень спрямування до самовираження	Низький рівень спрямування до самовираження
Творче мислення	Репродуктивне мислення
Намагання до самостійності	Прагнення працювати шаблоном

Протилежною рисою сугестивності є критичність. Її можна успішно застосовувати в практиці морально-психологічного виховання курсанта (слухача) з метою активізації його психічних резервів, формування настанов на успішне подолання будь-яких труднощів. Вона може здійснюватись у двох формах: *гетеросугестії* (сторонній вплив) та *автосугестії* (самонавіювання). Об'єктом гетеросугестії може бути як окремих курсант (слухач), так і колектив. Джерелом навіювання може бути викладач, вихователь, колектив, інші групи колективу, елементи психології колективу, засоби масової інформації тощо. Автосугестія передбачає поєднання в одній особі сугестора (джерело навіювання) та сугеренда (об'єкт впливу).

Навіювання досягається *вербальними* та *невербальними* засобами. До вербальних належать *слова та інтонація*. У навіюванні величезний вплив на психіку курсанта (слухача) має слово. Особливо таке, що свідчить про небезпеку. Слово та пов'язаний із ним збуджуючий образ створюють у корі головного мозку курсанта (слухача) потужний центр збудження, який, у свою чергу, призводить до сповільненої діяльності інших частин головного мозку. При цьому нав'язана думка стає єдиною у свідомості та підсвідомості, особливо за критичних обставин. Інтонація відіграє важливу, а в екстремальних умовах - вирішальну роль. За допомогою інтонації відбувається передача почуттів, що призводить до посилення ступеня впливу. В організації процесу навіювання викладачу або вихователю слід обов'язково це враховувати.

До *невербальних засобів* навіювання належать міміка, пантоміміка, жести, дії, фактори оточуючого середовища. Невербальні засоби мають навіть більший вплив, ніж вербальні, тому для посилення ефекту навіювання необхідно вміло застосовувати різноманітні дії. Методи навіювання поділяються на *прямі* та *посередні*, а також на *навмисні* й *ненавмисні*. Пряме навмисне навіювання полягає у використанні спеціальних «словесних формул», які закарбовуються в підсвідомості курсанта (слухача) і стають активним елементом його свідомості та поведінки. При застосуванні посередніх засобів зміст навіювання вкладається до повідомлення у замаскованому вигляді й сприймається курсантом (слухачем) мимовільно.

Психологічна консультація є одним із важливіших методів психологічної допомоги. Вона сприяє зняттю психічної напруженості в колективі та в поведінці окремого курсанта (слухача), пошуку оптимальних моделей поведінки в критичних ситуаціях.

2. Практичні методи морально-психологічного виховання. До них належать: психологічні вправи і тренування, метод аварійних ситуацій.

Психологічні вправи і тренування – це система багаторазових повторень, що стають дедалі складнішими, спеціальних дій та вчинків з

метою формування у курсанта (слухача) провідних якостей й злагоженості колективу, необхідних їм для ефективної діяльності.

Прийоми і засоби, які моделюють діяльність курсанта (слухача) у складних умовах становлять метод *аварійних ситуацій*. Такі ситуації створюються штучно з метою викликання у його стресового стану різних ступенів. Відомо, що стрес в екстремальній ситуації може впливати як мобілізуючий, так і демобілізуючий фактор. Він має два ступеня: легкий (гіпострес) та високий (гіперстрес). Усе це певною мірою залежить від конкретних характеристик нервової системи курсанта (слухача), особистісної значущості факторів, що впливають на нього, досвіду діяльності в екстремальних умовах. З цього випливає, що ефективність морально-психологічного виховання залежить також від індивідуально-психічних особливостей психіки кожного курсанта (слухача) і його вміння керувати своєю поведінкою в екстремальних ситуаціях.

3. Метод емоційно-вольової саморегуляції повинні зайняти належне місце в морально-психологічному вихованні курсанта (слухача). Цю роботу слід виконувати *в два етапи*. На першому етапі необхідно настроювати курсанта (слухача) на пізнання своїх індивідуально-психічних особливостей, своїх сильних боків і недоліків. Другий етап – це озброєння курсанта (слухача) навичками й уміннями застосування методів самопереконавання, самонавіювання, самосвідомості та самопізнання, самооцінки, самотренування, самоуправління, самозаохочування, самоконтролю тощо.

Мета методу *самопереконавання* - самоусвідомлення курсантом (слухачем) соціальної значущості. *Самонавіювання* ґрунтується на його свідомому використанні можливості впливу другої сигнальної системи на психічні та фізіологічні процеси, які відбуваються в організмі людини. На основі *самосвідомості* та *самопізнання* відбувається його самооцінка. *Самооцінка* – це оцінка курсантом (слухачем) самого себе, своїх можливостей, якостей і місця у колективі. Ще один метод емоційно-вольової саморегуляції – *самотренування*. Це систематичне повторення аналогічних вчинків, дій, слів з метою розвитку необхідних рис, навичок і звичок.

Таким чином, уміння ефективно використовувати можливості різних методів, прийомів і засобів морально-психологічної загартованості курсанта (слухача), творчий підхід до її організації – це передумова їх успішних дій в умовах буття який діяльності.

Отримано 08.02.2020

